

RPO-729748-VII-720.8.3/13/WS

Raport
Przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji
Zakładu Poprawczego w Barczewie
(wyciąg)

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 18 – 19 kwietnia 2013 r., do Zakładu Poprawczego w Barczewie (zwanego dalej placówką, Zakładem lub ZP) udali się pracownicy Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem) w składzie: Justyna Lewandowska (prawnik), Dorota Krzysztoń (kryminolog), Magdalena Filipiak (prawnik, psycholog) i Wojciech Sadownik (prawnik).

Celem wizytacji zapobiegawczej Krajowego Mechanizmu Prewencji było sprawdzenie na miejscu sposobu traktowania nieletnich i dokonanie oceny pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji dokonano następujących czynności:

- przeprowadzono rozmowy z Ireną Mysakowską – dyrektorem ZP, Jackiem Goworkiem – jej zastępcą, Tomaszem Michałowskim – kierownikiem internatu oraz z personelem placówki;
- dokonano oglądu terenu placówki oraz pomieszczeń użytkowanych przez wychowanków;

- przeprowadzono na osobności rozmowy z wychowankami;
- zapoznano się na miejscu z wybraną dokumentacją związaną z funkcjonowaniem placówki.

W toku wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną i użyto dalmierza do pomiaru powierzchni wybranych pomieszczeń.

Dokonane w oparciu o powyższe czynności ustalenia, pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji przekazali dyrektorowi placówki, jej zastępcy i kierownikowi internatu oraz wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Ponadto po zakończeniu wizytacji analizie poddano: Regulamin Zakładu Poprawczego w Barczewie; Regulamin pobytu wychowanka w izbie przejściowej; Plan ochrony ZP; ofertę resocjalizacyjną dla wychowanka ZP; informację dotyczącą uczestnictwa wychowanków w imprezach organizowanych poza Zakładem; informację dotyczącą funkcjonowania Gimnazjum Nr 2 w Barczewie; protokoły kontroli sanitarnej z dnia 8 marca, 19 października i 6 grudnia 2012 r.; protokół z postępowania wyjaśniającego przeprowadzonego w Zakładzie w dniu 24 stycznia 2012 r. przez kierownika Okręgowego Zespołu Nadzoru Pedagogicznego w Białymstoku oraz sprawozdanie sędziego rodzinnego Sądu Rejonowego w Olsztynie dotyczące wydarzenia nadzwyczajnego w postaci buntu wychowanków w dniach 22 i 23 stycznia 2012 r.

2. Charakterystyka placówki

Zakład jest placówką resocjalizacyjną o charakterze półotwartym. W dniu wizytacji w ZP funkcjonowały 3 grupy wychowawcze. Stan ewidencyjny wychowanków Zakładu wynosił 23, zaś faktycznie przebywało ich 18 [1 chłopiec był na urlopie, 1 na niepowrocie, 1 na rozprawie i 2 poza placówką na podstawie art. 90 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2012 r. poz. 579) dalej upn].

3. Personel placówki

W placówce kadra pedagogiczna składa się 25 pracowników (w tym dyrektora ZP i dyrektora szkoły). W Zakładzie zatrudnionych jest także 13 strażników.

W placówce funkcjonuje zespół diagnostyczno – korekcyjny. Zespół ten

proceeds activity: diagnostic one based on research and observation of pupils, determination of their needs and qualification for appropriate forms of psychological-pedagogical and specialist help, corrective in the form of various activities normalizing emotional states; advisory regarding pupils, employees, parents (legal guardians) in the area of specialist psychological and pedagogical help and supporting and coordinating the actions of pedagogical employees in the area of providing advice in the area of selection of appropriate methods of educational, didactic. Moreover, the team supports pupils in constructing individual programs of resocialization. The tasks of the members of this team include the preparation within two weeks of the arrival of the pupil of a comprehensive psychological-pedagogical opinion. It also documents the results of research, observations, interviews of individuals in materials and sheets of observations about pupils kept in their documents.

All school employees, having direct contact with minors, are qualified by appropriate professional education, which predestines them to perform defined tasks related to teaching and caring for pupils. According to written information provided by visiting pedagogical employees, they increase their qualifications by undertaking studies (e.g. "Prevention and therapy of addictions, organization and management of education" "Manager of education", sociotherapy) or as a head of an internat in the framework of training of extra-curricular education conducted by the Psychoprophylactic Department in Warsaw in the Social Reintegration Study. Guards undergo training in the area of safe intervention in situations of threat and loss of safety, safety of work with minors and safety of individual guards and pedagogical employees of ZP, as well as first aid.

In the assessment of the National Prevention Mechanism, school employees should also ensure training in the area of children's rights in international and national law, as indicated by article 85 of the UN Convention on the Rights of the Child (Resolution of the General Assembly 45/113) stating that *Personnel working with minors deprived of liberty,*

umożliwia się systematycznie szkolenia z zakresu wiedzy i umiejętności zawodowych, w szczególności z psychologii dziecka, pracy socjalnej i wychowawczej z dzieckiem, a także międzynarodowych standardów i norm.

4. Warunki bytowe

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji ocenili warunki bytowe jako bardzo dobre. Placówka posiada niezbędne zaplecze socjalne i techniczne dla wychowanków i personelu.

W placówce zainstalowano monitoring wizyjny. Jego zasięgiem objęty jest teren na zewnątrz budynku oraz ciągi komunikacyjne, sale lekcyjne, sypialnie, izby przejściowe, izby chorych. Zarejestrowany obraz przechowywany jest maksymalnie do 5 miesięcy, jednakże w przypadku wystąpienia istotnego wydarzenia, zapis jest kopiowany i archiwizowany. Powyższy okres przechowywania nagrań nie spełnia wymogów wskazanych w § 105⁵ rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (Dz. U. z 2001 r. Nr 124, poz.1359 ze zm.), dalej: rozporządzenie (...) *Cyfrowy zapis z monitoringu izb mieszkalnych, przejściowych, izolacyjnych i izb chorych jest archiwizowany do czasu opuszczenia przez nieletnich w nich przebywających zakładu lub schroniska.* W związku z powyższym przedstawiciele Mechanizmu zalecają modernizację monitoringu placówki.

Wychowankowie mają zapewnione 3 posiłki dziennie, które spożywają na stołówce. Jest ona estetycznie urządzona i odpowiednio wyposażona. Nieletni nie uczestniczą w przygotowywaniu posiłków; nakrywają jedynie do stołów oraz utrzymują czystość w samej jadalni. W rozmowach niektórzy nieletni żalili się na, w ich subiektywnej opinii, zbyt małe porcje jedzenia.

Pokoje nieletnich we wszystkich grupach, przeznaczone są dla 1 do 4 osób. Wygląd tych pomieszczeń świadczy o tym, że wychowankowie mają możliwość urządzania ich na swój sposób. W pokojach były rośliny doniczkowe, plakaty, zdjęcia. Nieletni mogą posiadać w pokojach, kosmetyki, książki, odzież, a także sprzęt do słuchania muzyki.

Każda grupa wychowawcza posiada węzeł sanitarny, w skład którego wchodzi umywalnie i toalety. Są one wyposażone w pralki automatyczne oraz suszarki do

rozwieszania upranych rzeczy. W grupie 1 zorganizowano kuchenkę, na której wyposażenie składały się m.in. frytkownica i gofrownica. Planowane jest urządzenie podobnych pomieszczeń w pozostałych grupach. Poza tym w piwnicy zorganizowane jest pomieszczenie kuchenne, do którego po zgłoszeniu chęci skorzystania doprowadzani są nieletni. Mechanizm wysoko ocenia oddanie do dyspozycji wychowanków pralek oraz wspomnianych sprzętów kuchennych, jako bardzo istotnych form nabywania umiejętności niezbędnych do samodzielnego funkcjonowania.

W każdej grupie wyodrębniono przestronną świetlicę, w której chłopcy mogą spędzać wolny czas. Do ich dyspozycji są gry planszowe, telewizor, w pokoju wychowawcy komputer z dostępem do internetu (oprócz 1 grupy), konsole do gier telewizyjnych. Ponadto w Zakładzie funkcjonuje tzw. kawiarenka, w której organizowane są odwiedziny oraz sala bilardowa (wyposażona w stół do bilarda, telewizor i konsolę do gier).

Placówka dysponuje 4 izbami przejściowymi (z czego 3 wykorzystywane są jako pomieszczenia do realizacji indywidualnych oddziaływań wychowawczych, dalej IOW) oraz jedną izolacyjną. Żadne z wspomnianych pomieszczeń nie było zamieszkałe. Izby były umeblowane w łóżko, biurko, stół oraz szafkę nocną. W jednym w pokoi przejściowych zamontowany był telewizor. W sąsiedztwie tych pomieszczeń znajdowała się świetlica, z której mogli korzystać wychowankowie umieszczeni w izbie przejściowej. Sprzęty w izbie izolacyjnej były trwale przytwierdzone do podłoża.

W placówce zorganizowane są warsztaty szkolne, gdzie wychowankowie pod kierunkiem nauczycieli mają możliwość zdobywania umiejętności niezbędnych w zawodach: ślusarz, stolarz, robotnik budowlany (specjalność malarz-tapeciarz). W ocenie pracowników KMP, stan techniczny warsztatów oraz sprzętu należy ocenić jako bardzo dobry.

Zaznaczenia wymaga jednak fakt, że wizytowana placówka jest niedostosowana do potrzeb osoby niepełnosprawnej. Specyfika ZP daje podstawy do uznania, że do grona wychowanków dołączyć może osoba np. poruszająca się na wózku inwalidzkim. W aktualnym stanie nie będzie ona mogła korzystać z urządzeń sanitarnych, czy też samodzielnie poruszać się po terenie placówki. Mając to

na uwadze przedstawiciele KMP zalecają podczas najbliższego planowanego remontu placówki, wymagającego uzyskania pozwolenia na budowę, dostosowanie ZP do potrzeb osób niepełnosprawnych.

5. Traktowanie nieletnich przez personel wizytowanej placówki

Zgodnie z informacjami przekazanymi przez dyrektora ZP w 2012 r. środki przymusu bezpośredniego były stosowane 16 razy (użycie siły fizycznej 8 razy i umieszczenie w izbie izolacyjnej 8 razy). Powyższe środki zastosowane zostały w związku z buntem wychowanków w dniach (dane usunięto). Zgodnie z informacjami przekazanymi przez dyrektora Zakładu w 2013 r. nie stosowano środków przymusu bezpośredniego.

W 2012 r. miały miejsce 2 ucieczki oraz w/w bunt wychowanków, w 2013 r. do dnia wizytacji miała miejsce 1 ucieczka. W dokumentacji placówki sporządzono odpowiednie procedury dotyczące postępowania w sytuacjach nadzwyczajnych oraz zapewnienia bezpieczeństwa w placówce.

W tym samym okresie wychowankowie umieszczeni byli w izbie przejściowej w celu poddania indywidualnym oddziaływaniom wychowawczym 34 razy, czas pobytu wynosił od 1 do 14 dni. W 2013 r., do dnia wizytacji, miały miejsce 3 takie przypadki.

Na podstawie zarządzenia dyrektora Zakładu na czas roku szkolnego sypialnie chłopców są zamykane w porze nocnej. W razie konieczności wyjścia z pokoju wychowankowie korzystają z sygnalizacji przyzywowej. Analiza książki dyżurów nocnych wykazała, że kierownik internatu dokonuje w porze nocnej częstych kontroli czasu reakcji strażników na zgłoszenia nieletnich.

Analiza dokumentacji wychowanków wykazała, że byli oni umieszczani w izbie przejściowej w związku z niewykonywaniem poleceń wychowawców, w celu zapobieżenia bójkom między wychowankami oraz w związku z niszczeniem mienia Zakładu.

Wątpliwości wizytujących wzbudził różny sposób odnotowywania realizacji przez nieletnich poszczególnych czynności w ciągu dnia np. spacerów lub nauki. Stosowany wzór arkusza indywidualnych oddziaływań wychowawczych zawiera wykaz wszystkich czynności wynikających z planu dnia i wystarczy odznaczyć te,

które zostały wykonane. Mimo to, niektórzy pracownicy wpisywali odrębnie w rubrykę „uwagi”, jakie działania z planu dnia zostały wykonane. Nie było zatem czytelne, czy brak informacji w uwagach o danej czynności nie oznaczał, że ta aktywność nieletniego nie została zrealizowana. W odpowiedzi na przedstawione spostrzeżenia dyrektor placówki poinformowała, że w ostatnim czasie podjęte zostały kroki w celu ujednoczenia sposobu wypełniania przedmiotowych druków, informując jednocześnie, że wychowankowie umieszczeni w izbach przejściowych w celu poddania ich indywidualnym oddziaływaniom wychowawczym realizują obowiązek szkolny, oferowane jest im również wyjście na powietrze. W rozmowach nieletni informowali, że podczas pobytu w izbach przejściowych byli odwiedzani przez psychologa, dyrektora Zakładu, kierownika internatu, kwestionowali jednak realizowanie podczas pobytu w tym pomieszczeniu obowiązku szkolnego. Zaprzeczali także jakoby wychodzili na spacer. Mając to na uwadze przedstawiciele Mechanizmu zalecają dyrektorowi placówki zapewnienie, aby wychowankowie umieszczeni w pomieszczeniach IOW realizowali obowiązek szkolny i mieli także proponowane wyjścia na powietrze. Należy wskazać stanowisko Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom (zwanego dalej: CPT), zawarte w Dziewiątym Sprawozdaniu Ogólnym [CPT/Inf (99) 12] - *Komitet jest szczególnie zaniepokojony umieszczeniem osób nieletnich w warunkach przypominających osadzenie izolacyjne, co może narażać na szwank integralność fizyczną i/lub psychiczną. Komitet uważa, że stosowanie takiego środka musi się wiązać z wyjątkową koniecznością. Umieszczenie osoby nieletniej oddzielnie od innych osób powinno trwać jak najkrócej i – w każdym przypadku – powinno się wiązać z zapewnieniem jej właściwego kontaktu międzyludzkiego, dostępu do lektury oraz przynajmniej jednej godziny dziennie ćwiczeń na świeżym powietrzu.*

Poza wyżej wskazaną wątpliwością bezpośrednio kierowaną do dyrektora wizytowanej placówki, należy podkreślić, iż przedstawiciele KMP mają zastrzeżenia do samego brzmienia przepisu § 25 ust. 1 pkt 4 rozporządzenia. Przepis ten nie precyzuje sytuacji, które uzasadniają umieszczenie wychowanka w izbie przejściowej. Określenie *dla zapewnienia porządku i bezpieczeństwa* w ocenie przedstawicieli Mechanizmu jest zbyt ogólne i tworzy obszar do nadużyć. Nie gwarantuje prawa nieletnich do zaskarżenia decyzji o umieszczeniu w izbie i długości pobytu w niej.

Ponadto, jako działanie znacznie ingerujące w prawa nieletniego, winno być uregulowane w akcie prawnym rangi ustawowej. Przedstawiony problem ma charakter systemowy.

W opinii przedstawicieli KMP zmiany wymaga regulacja pkt. 1 postanowień szczegółowych Regulaminu Indywidualnych Oddziaływań Wychowawczych, który stanowi, że w przypadku używania wyposażenia pokoju (krzesła i stolika) niezgodnie z przeznaczeniem możliwe jest ich usunięcie. Realizacja tego zapisu skutkowałaby zwiększeniem i tak bardzo dolegliwego środka w postaci izolacji, co nosiłoby już znamiona niehumanitarnego traktowania. Zgodnie ze stanowiskiem CPT cyt.: *Miejsca, w których młode osoby śpią i prowadzą aktywność życiową powinny być – oprócz odpowiedniej wielkości, oświetlenia i wentylacji – właściwie umeblowane, dobrze urządzone i dostarczać odpowiednich wrażeń wzrokowych. Młodym ludziom powinno się pozwolić na przechowywanie rozsądnej ilości rzeczy osobistych, jeśli przeciwko temu nie przemawiają przeważające względy bezpieczeństwa* (Fragment Dziewiątego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (99) 12]).

W placówce funkcjonuje system opieki patronackiej. Patronem jest wychowawca wyłoniony z wychowawców grupowych. Do jego zadań należy m.in. reprezentowanie interesów wychowanka. Ponadto pracownicy ci są zobowiązani do sporządzania notatek z pobytu wychowanków na przepustkach. Opracowywane są w oparciu o rozmowy z opiekunami prawnymi, samym wychowankiem, a także informacje uzyskane od funkcjonariuszy Policji z jednostek mających siedzibę w miejscu pobytu wychowanka.

Wizytujący bardzo wysoko ocenili sporządzane w placówce indywidualne plany resocjalizacyjne. Indywidualny plan resocjalizacji opracowywany jest przez zespół IPR przy współudziale wychowanka. Zespół IPR powoływany jest dla każdego z wychowanków. W jego skład każdorazowo wchodzi: kierownik internatu kierujący pracami zespołu, patron, nauczyciel – wychowawca klasy, nauczyciel zawodu oraz członkowie zespołu diagnostyczno – korekcyjnego. Stworzenie wskazanych dokumentów poprzedzone jest wnikliwą analizą sytuacji wychowanka, jego zasobów i deficytów. W samych planach zadania oraz sposoby ich realizacji są opatrzone terminem realizacji. Po zakończeniu podjętych działań dokonywana jest ich ewaluacja oraz wyznaczenie nowych celów lub zmiana sposobu realizacji dotychczasowych.

Wychowankowie są zapoznawani z opracowanym planem i sygnują wskazany dokument podpisem.

W placówce prowadzone są także arkusze spostrzeżeń. Zawarte są tam informacje o czynnościach podejmowanych wobec chłopca oraz jego zachowanie. Co do zasady wpisy są dokonywane co miesiąc, jednakże w przypadku wystąpienia problemów wprowadzane są częściej (co kilka dni).

Przedstawiciele Mechanizmu bardzo wysoko oceniają indywidualne podejście do wychowanków.

Podczas rozmów wychowankowie potrafili wskazać osoby zaufane, do których mogą się zwrócić z problemami. W ocenie przedstawicieli KMP jest to bardzo istotne i stanowi ważny element wykształcenia u wychowanka poczucia bezpieczeństwa. Wskazywali także na dobre traktowanie przez personel placówki, zarówno wychowawców jak i strażników. Także wizytujący mogli zaobserwować dobre relacje panujące pomiędzy personelem (w tym strażnikami) a wychowankami, cechujące się serdecznością oraz wzajemnym szacunkiem.

6. Dyscyplinowanie

Z danych zawartych w Księdze kar wynika, iż w wizytowanej placówce nie są stosowane inne aniżeli przewidziane prawem nagrody i środki dyscyplinarne. W 2012 r. wymierzono 184 kar, a w 2013 r. (do dnia wizytacji) 12. Wśród stosowanych środków dyscyplinarnych najczęściej pojawia się nagana (dominuje), upomnienie, nieudzielenie przepustki lub urlopu i obniżenie kieszonkowego. Należy podkreślić, że zgodnie z zapisami książki nagród w 2012 r. udzielono ich 669. Powyższe wskazuje, że w kreowaniu zachowań wychowanków stosowane są przede wszystkim pozytywne wzmocnienia poprawnego funkcjonowania chłopców.

W wyniku analizy Regulaminu wychowanka ZP należy uznać, iż zawarte w nim informacje mają przejrzysty i jednoznaczny charakter. Jednakże w ocenie opinii przedstawicieli KMP załącznik 12 *Zasady stosowania nagród i środków dyscyplinarnych* wymaga uzupełnienia o wskazanie sposobu odwołania się wychowanka od wymierzonej kary, podmiotu, do którego takie odwołanie od może być wniesione, a także postanowień dotyczących wykonywania kary w przypadku skorzystania przez wychowanka z tego uprawnienia. Poza zaleceniem bezpośrednio

skierowanym do dyrektora wizytowanego zakładu należy zauważyć, że system nagradzania i karania nieletnich umieszczonych w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich został stworzony na poziomie rozporządzenia, bez wyraźnego umocowania ustawowego. Wyrokiem z dnia 2 października 2012 r. sygn. U 1/12 (Dz. U. z 2012 r., poz. 1114) Trybunał Konstytucyjny uwzględnił wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich w tej sprawie i uznał przepisy rozporządzenia w zakresie nagradzania i karania za niezgodne z Konstytucją. Obecnie toczą się prace legislacyjne zmierzające do uzupełnienia upn o rozdział regulujący udzielanie nagród i stosowanie środków dyscyplinarnych wobec nieletnich umieszczonych w wymienionych placówkach. W ocenie przedstawicieli KMP regulacje w tym zakresie powinny uwzględniać również procedurę odwołania się nieletniego od niesłusznego jego zdaniem ukarania, na wzór przepisów stosowanych wobec osób dorosłych (por. art. 7 Kodeksu karnego wykonawczego.).

Zgodnie z § 35 Dziewiątego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (99) 12] (...)
Wszelkim procedurom dyscyplinarnym stosowanym wobec osób nieletnich powinny towarzyszyć formalne zabezpieczenia i właściwa dokumentacja. W szczególności, osoby nieletnie powinny mieć prawo do bycia wysłuchanym odnośnie zarzutu popełnienia przewinienia, a także do odwołania się do wyższej instancji przeciwko wszelkim nałożonym sankcjom. Podobnie Reguła 70 Narodów Zjednoczonych dotyczących Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113 stanowi, że przed wymierzeniem kary dyscyplinarnej należy w wyraźny i zrozumiały sposób poinformować nieletniego o tym, jakie przewinieniu jest mu zarzucane oraz przedstawić mu wszelkie możliwości swojej obrony; powinien on mieć prawo do odwołania się do właściwej bezstronnej władzy.

7. Prawo do informacji

Zgodnie z informacjami przekazanymi przez kierownika internatu z każdym przyjętym chłopcem dyrektor placówki przeprowadza rozmowę wstępną, wtedy to wychowanek otrzymuje do zapoznania się ofertę resocjalizacyjną oraz regulamin izby przejściowej. W ciągu pobytu w izbie przejściowej chłopiec jest badany przez lekarza, a nauczyciele przeprowadzają diagnozę wstępną. W ocenie przedstawicieli Mechanizmu wskazane jest udostępnienie wychowankowi w ciągu pierwszych dni

pobytu w placówce nie tylko regulaminu izby przejściowej, ale także Zakładu, tak aby nieletni mógł już zacząć się przygotowywać do warunków, jakie panują w całej placówce.

Na korytarzach grup wychowawczych zamieszczono wykaz dokumentów ważnych z punktu widzenia praw dziecka, natomiast na terenie szkoły wywieszona jest preambuła Konwencji o Prawach Dziecka oraz początkowe postanowienia powszechnej Deklaracji Praw Człowieka. W ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji udostępnienie nawet części tych dokumentów ma bardzo istotną funkcję w kształtowaniu w wychowankach świadomości swoich praw. Powyższe należy bardzo wysoko ocenić.

Na korytarzach wywieszony jest również zbiór praw i obowiązków wychowanka Zakładu, wykaz kar i nagród oraz wykaz instytucji do których wychowanek ma prawo odwołania się od decyzji podjętych w jego sprawie (dyrektor Zakładu, Sędzia Wizytator Sądu Okręgowego w Olsztynie, Sędzia Opiekun Sądu Rejonowego w Olsztynie, sąd rodzinny właściwy według miejsca zamieszkania wychowanka, Ministerstwo Sprawiedliwości Departament Wykonania Orzeczeń i Probacji). Na wskazanej liście zamieszczony był jedynie adres Ministerstwa Sprawiedliwości. Przedstawiciele KMP zalecają umieszczenie na tablicy również adresu Rzecznika Praw Obywatelskich (wraz z numerem na ogólnopolską bezpłatną infolinię – 800 676 676) i Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, a także adresów do korespondencji pozostałych instytucji (z wyjątkiem Ministerstwa Sprawiedliwości, którego dane adresowe są tam już podane).

8. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Wychowankowie mogą utrzymywać kontakt z osobami spoza Zakładu w formie listów, telefonów oraz odwiedzin. Odwiedziny odbywają się w niedzielę w godzinach od 10.00 do 12.00, poza tym za zgodą dyrektora możliwe są także w inne dni, a także można wydłużyć czas trwania spotkania. Wizyty realizowane są w świetlicy grupy przejściowej lub w jadalni. Zgodnie z regulaminem odwiedzin wychowanków Zakładu Poprawczego w Barczewie osoby niebędące osobami najbliższymi mogą odwiedzać chłopców jedynie za zgodą dyrektora placówki. Takie ograniczenie nie ma podstawy prawnej. Dyrektor zakładu, placówki lub schroniska

(...) na podstawie art. 66 § 4 upn może ograniczyć lub zakazać kontaktów nieletniego z osobami spoza zakładu, placówki lub schroniska dla nieletnich wyłącznie w przypadku, gdy kontakt ten stwarzałby zagrożenie dla porządku prawnego, bezpieczeństwa zakładu, placówki lub schroniska bądź może wpłynąć niekorzystnie na przebieg toczącego się postępowania lub proces resocjalizacji nieletniego. Ponadto § 5 tego artykułu stanowi, że w takim wypadku dyrektor zakładu, placówki lub schroniska dla nieletnich niezwłocznie zawiadamia nieletniego i sąd rodzinny wykonujący orzeczenie o powodach decyzji. Sąd może uchylić decyzję dyrektora. Powyższa praktyka jest też niezgodna z **Zaleceniami CM/Rec(2008)11**, zgodnie z którymi cyt.: *Nieletni będą mogli — za pośrednictwem listów, bez jakichkolwiek ograniczeń co do ich liczby, oraz tak często, jak będzie to możliwe, za pośrednictwem telefonu lub innych form komunikacji — kontaktować się z rodziną, innymi osobami i przedstawicielami organizacji zewnętrznych, a także będą mieli prawo do regularnych odwiedzin przez te osoby. Organizacja odwiedzin ma na celu umożliwienie nieletnim utrzymanie jak najbardziej normalnych relacji z rodziną oraz ich społeczną reintegrację. Personel instytucji powinien wspierać nieletnich w utrzymywaniu odpowiednich kontaktów ze światem zewnętrznym oraz powinien zapewnić im odpowiednie środki do realizacji tego celu* (pkt 83-85.1). W związku z powyższym w opinii przedstawicieli Mechanizmu konieczna jest zmiana obowiązującego w placówce regulaminu odwiedzin w zgodzie z obowiązującymi przepisami.

Kontakt telefoniczny możliwy jest w formie połączeń przychodzących do placówki lub połączeń wychodzących (raz w miesiącu, ale w sytuacjach szczególnych może być częściej). Rozmowy przychodzące realizowane są w grupach wychowawczych, bez obecności personelu. Natomiast rozmowy wychodzące wykonywane są w pokoju kierownika internatu w obecności personelu. Przedstawiciele Mechanizmu podkreślają, iż nie ma przepisów zezwalających na kontrolowanie rozmów telefonicznych nieletnich umieszczonych w zakładach poprawczych. Powyższa praktyka narusza prawo wychowanków do prywatności i przedstawiciele KMP zalecają wyeliminowanie jej stosowania. Należy podkreślić, że z uwagi na brak samoinkasującego automatu telefonicznego oraz zakaz posiadania telefonów komórkowych, wychowankowie nie mogą inicjować rozmów przy braku szczególnego uzasadnienia. W związku z tym pracownicy KMP zalecają rozważenie

możliwości zamontowania samoinkasującego aparatu telefonicznego na terenie placówki.

W placówce listy przychodzące lub wychodzące nie są czytane przez personel. W przypadku podjęcia uzasadnionego podejrzenia zawartość listu sprawdzana jest w obecności patrona wychowanka, kierownika internatu i samego nieletniego. Z przeprowadzonej czynności sporządzany jest protokół. Przedstawiciele Mechanizmu bardzo dobrze oceniają przyjętą w placówce procedurę.

Z dokumentacji placówki oraz rozmów z wychowankami wynika, że opisane powyżej formy kontaktu z rodziną nie są ograniczone w trakcie pobytu chłopców w izbie przejściowej, izbie izolacyjnej oraz w izbie chorych. Praktykę taką przedstawiciele KMP uznają za właściwą.

W placówce organizowane są imprezy (Dzień Rodziny, Impreza Mikołajkowa), na które zapraszani są rodzice.

9. Prawo do ochrony zdrowia

Podstawową opiekę medyczną zapewnia wychowankom lekarz specjalista chirurg (0.4 etatu), który przyjmuje wychowanków 2 razy w tygodniu. Poza tym w placówce również 2 razy w tygodniu przyjmuje lekarz psychiatra (0.5 etatu). Wszyscy chłopcy są rejestrowani w przychodni zdrowia w Barczewie. W skład średniego personelu medycznego wchodzi pielęgniarka zatrudniona na pełnym etacie. W sytuacjach nagłych wzywane jest pogotowie ratunkowe. Od lutego 2012 r. w placówce nie ma zatrudnionego stomatologa, jednakże są podejmowane starania do pozyskania nowego dentysty. W czasie wizytacji chłopcy korzystali z placówek dentystycznych (w ramach NFZ) poza Zakładem.

Zakład dysponuje gabinetem zabiegowym wyposażonym w podstawowy sprzęt do ratowania życia (zestaw przeciwwstrząsowy, worekambu, aparat do mierzenia ciśnienia).

W placówce nie jest prowadzona terapia odwykowa, jednakże w przypadku, gdy zachodzi potrzeba objęcia wychowanka taką opieką wykorzystywane są zewnętrzne ośrodki (w przypadku jednego nieletniego była to Poradnia Psychoterapii i Profilaktyki i Leczenia Uzależnień w Olsztynie). Rozmówcy przedstawiciele KMP nie zgłaszali żadnych uwag związanych z opieką medyczną bądź stomatologiczną.

10. Prawo do edukacji

W Zakładzie funkcjonuje Gimnazjum Nr 2. Istnieje również Szkoła Podstawowa Nr 2 oraz Zasadnicza Szkoła Zawodowa, które w związku z brakiem uczniów nie prowadzą działalności edukacyjnej. W trakcie wizytacji zajęcia odbywały się w trzech oddziałach szkoły gimnazjum (klasa I, II i III). Ponadto w placówce funkcjonowało 5 grup przysposobienia do pracy w zawodach: – stolarz, malarz – tapeciarz. Ze względu na małą liczbę uczniów w klasie I nie utworzono drugiej grupy przysposobienia do pracy w zawodzie malarz – tapeciarz. Placówka zapewnia wychowankom podręczniki szkolne oraz niezbędne przybory.

W roku szkolnym 2012 – 2013 r. w ramach projektu „Kształcenie zawodowe nieletnich przebywających w zakładach poprawczych i schronisk dla nieletnich” zaplanowane jest zorganizowanie następujących kursów: prawo jazdy – kat. B – 6 wychowanków; brukarz – 6 wychowanków, wykańczanie wnętrz – 6 wychowanków, fryzjer – 5 wychowanków, spawacz – 6 wychowanków.

W roku szkolnym 2011 – 2012 r. w ramach projektu „Kształcenie zawodowe nieletnich przebywających w zakładach poprawczych i schronisk dla nieletnich” na terenie warsztatów szkolnych w Zakładzie zorganizowano następujące kursy:

1. Obsługa wózków jezdniowych i bezpieczna wymiana butli, kurs ukończyło 6 wychowanków – organizator – Zakład Doskonalenia Zawodowego w Białymstoku Ośrodek Kształcenia Zawodowego w Gołdapi;
2. Układanie glazury i terakoty, kurs ukończyło 5 wychowanków – organizator – Zakład Doskonalenia Zawodowego w Białymstoku Ośrodek Kształcenia Zawodowego w Gołdapi;
3. Malarz – tapeciarz, kurs ukończyło 6 wychowanków – organizator – Zakład Doskonalenia Zawodowego w Białymstoku Ośrodek Kształcenia Zawodowego w Gołdapi.

Zastrzeżenia wizytujących wzbudziło zamieszczenie na certyfikatach świadczących o odbyciu ww. kursów informacji, że organizowane były przez Ministerstwo Sprawiedliwości (w tym pieczętka zastępcy dyrektora Departamentu Wykonywania Orzeczeń i Probacji). Jest to niedopuszczalne, gdyż zawarcie na tym dokumencie ww. informacji jednoznacznie wskazuje na pobyt w zakładzie

poprawczym i skutkuje stygmatyzacją nieletnich w przypadku poszukiwania pracy i legitymowania się uzyskanymi dyplomami.

W placówce dostępna jest biblioteka z odpowiednimi do wieku wychowanków książkami.

11. Prawo do wypoczynku i rekreacji

W czasie wolnym podopieczni mogą uczestniczyć w wycieczkach, turniejach sportowych, konkursach i innych uroczystościach realizowanych w placówce. Wychowankowie mogą korzystać także z siłowni, wyposażonej w atestowany sprzęt do ćwiczeń. Na terenie Zakładu zorganizowane są również boiska do gry w piłkę ręczną, nożną, koszykówkę, siatkówkę. W 2012 r. na terenie placówki zrealizowano m.in.: wizytę Chóru Politechniki Białostockiej w ramach Międzynarodowego Festiwalu Muzyki Chóralnej im. F. Nowowiejskiego w Barczewie (25 wychowanków), wizytę kajakarza brązowego medalisty Olimpiady w Barcelonie połączone z eliminacjami do ogólnopolskich zawodów na ergometrze (25 wychowanków), Dzień Sportu - zmagania sportowe zakończone grillem (11 wychowanków). Poza tym w 2012 r. chłopcy brali udział również w licznych imprezach organizowanych poza ZP np.: Mistrzostwa Województwa Juniorów w zapasach – Kętrzyn (1 wychowanek), Ogólnopolski Turniej Zapaśniczy w Nawiadach (1 wychowanek), wyjazd do Star Dadaju - zajęcia rekreacyjne poza terenem placówki (5 pięciu wychowanków), Międzynarodowy Korespondencyjny Konkurs na najlepszy plakat o tematyce przeciwdziałania uzależnieniom i AIDS (3 wychowanków), wyjazd do Olsztyna - seansu w planetarium, zwiedzanie Muzeum Przyrody (3 wychowanków), zwiedzanie terenów Warmii - poznawanie fauny i flory najbliższej okolicy - wyjazd nad Jezioro Tumiańskie (4 wychowanków). W celu realizacji innych przedsięwzięć k-o placówka korzysta z zaplecza, jakim dysponuje Barczewo (boisko „Orlik”, muzeum, okoliczne jeziora).

W Zakładzie funkcjonują również koła zainteresowań, m.in. plastyczne, muzyczne, siłowo - sprawnościowe.

12. Prawo do praktyk religijnych

Chłopcy uczestniczą we mszach w kościele katolickim poza placówką, na terenie Barczewa. Jeżeli zachodzi potrzeba zorganizowania spotkania religijnego na terenie Zakładu, wykorzystywana jest do tego sala gimnastyczna. W rozmowach z przedstawicielami KMP wychowankowie niebiorący udziału w lekcjach religii zgłaszali swoje zdziwienie z uzyskiwania oceny z tego przedmiotu. Zaznaczali też, że co czwartek organizowane są dobrowolne spotkania z księdzem, na które uczęszczają. Mając to na uwadze przedstawiciele Mechanizmu zalecają, aby chłopcy byli jednoznacznie informowani co do charakteru odbywających się spotkań z księdzem. W ZP nie ma przymusu uczęszczania na nabożeństwa.

13. Zalecenia przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji.

Na podstawie art. 19 *Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

1. Dyrektorowi Zakładu Poprawczego w Barczewie:

- 1.1. realizowanie przewidzianych planem dnia aktywności wychowanka poddanego indywidualnym oddziaływaniom wychowawczym;
- 1.2. udostępnienie nowo przybyłemu wychowankowi podczas pobytu w izbie przejściowej regulaminu placówki;
- 1.3. zaprzestanie stosowania kontroli rozmów telefonicznych wychowanków;
- 1.4. uzupełnienie procedury składania skarg przez wychowanków o regulacje wskazane w pkt 6 Raportu;
- 1.5. zmianę pkt 1 postanowień szczegółowych Regulaminu Indywidualnych Oddziaływań Wychowawczych, w sposób wskazany w pkt 5 Raportu;
- 1.6. zmianę regulaminu odwiedzin wychowanków Zakładu, zgodnie z uwagami wskazanymi w pkt 8 Raportu;
- 1.7. jednoznaczne informowanie wychowanków co do charakteru realizowanych spotkań z księdzem;
- 1.8. rozważenie zainstalowania w ZP samoinkasującego aparatu telefonicznego;
- 1.9. modernizację monitoringu w celu archiwizowania nagrań zgodnie z obowiązującymi przepisami;

- 1.10 zorganizowanie szkoleń dla pracowników placówki z zakresu ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym;
- 1.11 uzupełnienie informacji zamieszczonych na tablicy informacyjnej o adresy instytucji, do których mieszkańcy ZP mogą zwrócić się w sytuacji naruszenia ich praw, np. do Rzecznika Praw Obywatelskich (wraz z numerem na ogólnopolską bezpłatną infolinię – 800 676 676) i Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka;
- 1.12 przy najbliższym remoncie placówki, wymagającym uzyskanie pozwolenia na budowę, uwzględnienie potrzeby przystosowania placówki do potrzeb osoby niepełnosprawnej.

2. Ministerstwu Sprawiedliwości

2.1 usunięcie z certyfikatów świadczących o ukończeniu przez wychowanków kursów zawodowych informacji wskazujących na pobyt nieletniego w zakładzie poprawczym.